

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สื่อมวลชน เปรียบเสมือน กระจกสะท้อนความเป็นสังคมรวมไปถึงระบบต่างๆ ที่อยู่ภายในสังคมนั้นไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ก็ตาม การจะศึกษาระบบสื่อมวลชนในประเทศหนึ่ง จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจต่อระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดของประเทศนั้นด้วย เพราะกระบวนการทั้งหมดนี้ต่างขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันภายใต้บริบทในแต่ละหัวของประวัติศาสตร์

ระบบสื่อมวลชนในปัจจุบันมีอยู่หลายรูปแบบด้วยกัน ส่วนมากมักนิยมจัดแบ่งรูปแบบระบบสื่อมวลชนอย่างง่ายๆ โดยใช้เกณฑ์การมองตามลักษณะของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบ 2 ขั้วอำนาจ นั่นคือ รูปแบบระบบสื่อมวลชนเสรีนิยมกับรูปแบบระบบสื่อมวลชนอำนาจนิยม โดยทั้งสองรูปแบบเกิดขึ้นจากประเทศมหาอำนาจทางตะวันตก ที่มีการพัฒนาทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจในระดับสูง ส่วนในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนานั้น ระบบสื่อมวลชนจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันหลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางประวัติศาสตร์เป็นตัวกำหนด เพราะหลายประเทศในกลุ่มนี้เคยตกเป็นประเทศอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกมาก่อน รวมถึงการด้อยพัฒนาทางด้านต่างๆ ทำให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วต่างเข้ามาแผ่อิทธิพลต่อกลุ่มประเทศเหล่านี้ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ทำให้ระบบสื่อมวลชนมีความแตกต่างกันไปด้วย ทั้งในแง่ระดับความมีเสรี รูปแบบการดำเนินการ และการตกเป็นเครื่องมือให้กับผู้มีอำนาจทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่การล่มสลายของสหภาพโซเวียต ส่งผลทำให้รูปแบบอุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของโลก มีความโน้มเอียงมาในทางอุดมการณ์เสรีนิยมภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยและรูปแบบเศรษฐกิจทุนนิยมตามแบบสหรัฐอเมริกามากขึ้น ซึ่งในช่วงเวลานี้ทำให้หลายประเทศในกลุ่มกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนาหรือที่เรียกว่า กลุ่มประเทศโลกที่สาม ต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กลายเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาฐานะและบทบาทของสถาบันสื่อมวลชนอย่างมาก เพราะการพัฒนาที่เกิดขึ้นทำให้ทุกระบบในสังคมต่างต้องใช้สื่อมวลชนเป็นตัวกลางในการประสานผลประโยชน์ต่างๆ รวมถึงอุดมการณ์เสรีนิยมแบบ

ประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกันซึ่งจำเป็นต้องพึ่งสื่อมวลชน ในการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจต่อระบบประชาธิปไตยแก่ประชาชน ตลอดจนสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อประชาชนเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากศักยภาพของสื่อมวลชนที่สามารถสื่อสารไปได้ไกลและถึงคนจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็ว

ในบรรดาสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ นั้น จะเห็นได้ชัดว่าโทรทัศน์มีศักยภาพมากที่สุด ในการเข้าถึงประชาชนทั่วไปเมื่อพิจารณาในแง่ของพื้นที่และคุณภาพ รวมถึงอุปสรรคของประชาชนที่อ่านเขียนหนังสือไม่ได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า โทรทัศน์น่าจะมีบทบาทสำคัญทั้งการทำหน้าที่ทางการเมืองและการพัฒนาระบบประชาธิปไตยแก่ประชาชน

ในการปกครองแบบประชาธิปไตยยุคใหม่ที่ต้องอาศัยระบบตัวแทน (representative) มาปกครองร่วมกันนั้น โทรทัศน์มีบทบาทหน้าที่แทนประชาชนในทางการเมือง โดยเป็นกลไกสำคัญในการช่วยให้กระบวนการทางประชาธิปไตยในระบบตัวแทนไม่เสียดุลไป ด้วยการให้ช่องทางซึ่งมีความเป็นสาธารณะทำหน้าที่ในการรายงานข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลสู่ประชาชน ในขณะที่เดียวกันก็นำเสนอทัศนะและความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อกิจกรรมหรือนโยบายของรัฐที่ประชาชนต้องการ หรือไม่เห็นด้วยนำเสนอสู่รัฐบาลเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ โทรทัศน์ยังถูกคาดหวังให้เป็นผู้เฝ้าระวังภัยให้แก่สังคม โดยการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ให้ประชาชนได้รับรู้ข้อเท็จจริง รวมไปถึงการให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลในการบริหารประเทศ เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนร่วมกัน ด้วยบทบาทดังกล่าวส่งเสริมให้โทรทัศน์เป็นหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองอย่างมาก

ในบริบททางประวัติศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสถานภาพทางโครงสร้างของสื่อมวลชนที่ผ่านมา พบว่า ฝ่ายรัฐซึ่งเป็นชนชั้นที่มีอำนาจในการปกครองประเทศมักใช้ระบบอภิสิทธิ์ชนในการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรัฐใช้อำนาจนั้นในการควบคุมกลไกสำคัญ นั่นคือ สื่อมวลชน ซึ่งถือเป็นสื่อกลางที่ทำหน้าที่แทนประชาชน แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นประชาธิปไตยแบบระบบผู้แทนแล้วก็ตาม กลับพบว่าในช่วงแรกที่สื่อมวลชนเริ่มมีกระแสเสรีภาพและออกมาคัดค้านนโยบายของทางฝ่ายรัฐที่อาจจะสร้างผลกระทบต่อประเทศ รัฐบาล ก็มักจะออกกฎหมายเพื่อควบคุมการทำงานของสื่อ อาทิเช่น สมัยรัฐบาลทหารนิยมในปี 2494 ได้จัดตั้งคณะกรรมการควบคุมและตรวจสอบข่าวโฆษณาของหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ ทำให้นักหนังสือพิมพ์ ต้องรวมตัวกันออกมาคัดค้านกระบวนการ

เห็นเซอร์ชาวมองถึงการให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2484¹ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีการใช้อำนาจรัฐในการลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพิมพ์และการโฆษณา และในช่วงที่ระบบทุนนิยมได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในประเทศไทย รัฐบาลก็อาศัยสื่อมวลชนในการเผยแพร่ลัทธิดังกล่าวเพื่อเป็นการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง รวมถึงการสร้างกรรมสิทธิ์ในการครอบครองสื่อวิทยุและโทรทัศน์เนื่องจากฝ่ายรัฐเป็นผู้ริเริ่มนำเข้ามาใช้ ดังที่เกิดขึ้น ในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 - 2487) ที่พยายามสร้างกระแสปลูกฝังลัทธิชาตินิยมอันมีสาเหตุสืบเนื่องมาจาก การได้รับอิทธิพลของสงครามโลกครั้งที่ 2 และปัญหาความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก ในช่วงแรก จอมพล ป. พิบูลสงคราม อาศัยสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อวิทยุเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ชาตินิยมและต้องการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในแบบตะวันตกแก่ประชาชน ซึ่งมีรายการวิทยุที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทในการโฆษณาชวนเชื่อมากที่สุด คือ รายการสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติกับนายคง รักไทย ซึ่งเป็นนามแฝงของผู้ดำเนินรายการ² ในช่วงเวลาดังกล่าว สื่อวิทยุถือได้ว่าเป็นความเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย โดยเฉพาะในชนบทที่ประชาชนบางส่วนยังอ่านหนังสือไม่ออก ทำให้สื่อวิทยุกลายเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนได้กว้างขวางมากกว่าหนังสือพิมพ์ต่อมา ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่ 2 (พ.ศ.2491 - 2500) โทรทัศน์ได้ถูกนำเข้ามาใช้ภายใต้บริบทต่อเนื่องจากในยุคแรกของ จอมพล ป. เพื่อใช้ในการเผยแพร่ลัทธิเศรษฐกิจชาตินิยมและเป็นเครื่องมือในทางการเมือง ซึ่งในขณะนั้นการเมืองไทยอยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างระบบรัฐสภาและอำนาจนิยมทหาร (จอมพล ป. พิบูลสงคราม – พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์) โดยจอมพล ป. ได้ก่อตั้ง บริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด โดยมี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นประธานกรรมการ ซึ่งบริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด ได้ถูกจัดตั้งเป็นรัฐวิสาหกิจเพื่อหลีกเลี่ยงเสียงวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการนำเงินงบประมาณไปใช้ในการดำเนินกิจการโทรทัศน์ ภายใต้พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2498 นอกจากนี้ภายใต้พระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้ส่วนราชการต่างๆและนิติบุคคล³ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงเป็นหน่วยงานที่มีสิทธิ

¹อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย: โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), น. 150 – 151.

²พรภิรมณ์ เชียงกุล, ประวัติศาสตร์วิทยุสมัยใหม่ เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2535), น. 74.

³หมายถึง 1.กระทรวงศึกษาธิการ 2.สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 3.กรมตำรวจ 4.สำนักพระราชวัง และ 5.บริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด

ในการดำเนินกิจการด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ได้เท่านั้น ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการยกเลิกบริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด ลงในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2520 และได้จัดตั้งเป็นองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย(อ.ส.ม.ท.) ขึ้นมาดำเนินการแทน โดยได้ขึ้นตรงต่อปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี⁴ จะเห็นว่าขั้นตอนดังกล่าวทำให้โทรทัศน์ที่ถูกจัดตั้งขึ้นในเวลาต่อมาต้องอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของรัฐตั้งแต่แรกเริ่ม

แม้เจตนารมณ์ที่รัฐบาลได้ประกาศไว้ถึง การก่อตั้งสถานีโทรทัศน์แห่งแรกเป็นไปเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า เพื่อการศึกษา การแพทย์และการสาธารณสุข และประการสำคัญเพื่อเกียรติภูมิของชาติที่จะได้ชื่อว่าเป็นประเทศแรกที่มีสถานีโทรทัศน์ในทวีปเอเชีย แต่การกระทำและวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับการก่อตั้ง บริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด และพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2498 ซึ่งมีนัยสำคัญเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์การใช้ การออกกฎหมายรับรองต่างๆ ก็มีลักษณะที่มีการแสดงเจตนาว่า ในการสร้างสื่อโทรทัศน์ครั้งนี้เพื่อสนองต่อการโฆษณาทางการเมือง และเพื่อต่อสู้กับสื่อหนังสือพิมพ์ที่ดำเนินการโดยเอกชนเป็นสำคัญ และด้วยการถือเอาความมุ่งมาดในทางการเมืองเป็นที่ตั้ง หลักการและวิชาการในทางเทคโนโลยี และทางสังคม วัฒนธรรมเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์จึงถูกมองข้ามและถูกบิดเบือนให้เข้าสู่บริบทเศรษฐกิจการเมืองดังกล่าว⁵

ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อระบบสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เป็นผลมาจากการรับอิทธิพลการพัฒนาจากกลุ่มประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้วมาใช้ โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยความไม่พร้อมของระบบภายในประเทศทำให้สื่อวิทยุและโทรทัศน์กลายเป็นเพียงเครื่องมือที่ถูกใช้ไปเพื่อสนองผลประโยชน์ของคนไม่กี่กลุ่มที่มีอำนาจในสังคม และยังส่งผลกระทบที่เป็นอุปสรรคต่อด้านสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อันได้แก่ การไม่ได้ข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอต่อการดำรงชีพทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม และในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะพลเมือง แต่กลับได้รับข้อมูลข่าวสารในทางโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองและโฆษณาสินค้าที่มุ่งส่งเสริมลัทธิบริโภคนิยมแทน

⁴ อิศราวดี ชำนาญกิจ, “ทัศนคติ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้ชมรายการในเขตกรุงเทพมหานคร ต่อยุทธการด้านการเมืองที่เสนอทางสถานีโทรทัศน์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 15.

⁵ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย: โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ, น. 136 – 154.

จากบริบทที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาดังกล่าว ทำให้สถานภาพของระบบสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ที่ผ่านมา ขาดความเป็นอิสระและเสถียรภาพในการทำหน้าที่แทนประชาชน แม้ระบอบ การปกครองจะเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย แบบรัฐสภา แต่ วัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมอุปถัมภ์⁶ และทุนนิยมอภิสิทธิ์⁷ ที่เกิดขึ้นจากกลุ่มผู้มี อำนาจทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจในการควบคุมสื่อมวลชนยังคงอยู่ โดยได้มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาขึ้นตามแต่ละห้วงของเวลา

โครงสร้างแบบอำนาจนิยมอุปถัมภ์และทุนนิยมอภิสิทธิ์ที่รัฐใช้ในการควบคุมสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ มาเป็นเวลานานส่งผลทำให้ประชาชนพยายามเรียกร้องให้มีการสร้างรัฐธรรมนูญขึ้น ใหม่ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี 2535 เพื่อให้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ ประชาชนและสื่อมวลชน ดังที่เกิดขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 โดยมี บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องต่อสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน และบทบัญญัติโดยเฉพาะเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงของวิทยุและโทรทัศน์ ได้แก่ มาตรา 39 ที่มีการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น มาตรา 40 ได้มีการรับรองให้คืบคลานความถี่ในการส่งวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะและมาตรา 41 ที่มีการรับรองสิทธิ ของพนักงาน ลูกจ้างในกิจการสื่อสารมวลชนของรัฐและเอกชนในการเสนอข่าวและความคิดเห็น ได้โดยอิสระ

จะเห็นว่าทั้ง 3 มาตรานี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ในเรื่องของสิทธิในการเป็น เจ้าของ (ownership) การเข้าถึง (access) และการจัดสรรทรัพยากรสื่อ (resource allocation)

⁶อำนาจนิยมอุปถัมภ์ เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีการพึ่งพิงอุปถัมภ์ให้ผลประโยชน์ ซึ่งกันและกันระหว่างผู้ใหญ่กับผู้ย่อยซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จน กลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง

⁷ทุนนิยมอภิสิทธิ์ เป็นแบบแผนการผลิตแบบทุนนิยมที่นำมาผนวกเข้ากับระบบ “ศักดินา นิยม” อันเป็นรากฐานทางสังคมไทยมาเป็นเวลาหลายร้อยปี โดยอาจเรียกอีกชื่อว่า “ทุนนิยม ขุนนาง” หรือ “ทุนนิยมข้าราชการ” (bureaucratic capitalism) อย่างเช่น กรณีที่เกิดขึ้นในสมัย จอมพล สฤษดิ์ ที่ต้องการจะยกเลิกนโยบายทุนนิยมโดยรัฐ โดยให้ฝ่ายธุรกิจเอกชนร่วมมือกับนาย ทหารชั้นผู้ใหญ่ในการแบ่งปันผลประโยชน์ทางธุรกิจร่วมกัน ดังนั้น กลุ่มผู้นำทหารจึงเข้ามามี บทบาทในธุรกิจเอกชนโดยอาศัยวัฒนธรรมการอุปถัมภ์ (patron-client relationship) ที่มีมาตั้งแต่ ดั้งเดิม

รวมไปถึงความเป็นอิสระทางวิชาชีพสื่อมวลชนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งการรับรองสิทธิต่างๆของสื่อมวลชนที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญย่อมเป็นการคาดหวังที่ต้องการจะเห็นการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพสื่อมวลชนบนพื้นฐานของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สุรพงษ์ ไชยชนะเสถียร⁸ ได้กล่าวสรุปว่า การที่สื่อมวลชนได้รับการคุ้มครองก็เพราะความมีอิสระและเสรีภาพมิใช่เกิดจากความสำคัญของตัวสื่อมวลชนหรือส่วนประกอบของตัวสื่อมวลชนเอง หากเป็นเพราะสื่อมวลชนเป็นสื่อของมวลชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยจึงทำให้ได้รับการคุ้มครอง

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 พรรคไทยรักไทยได้รับเสียงข้างมากในการจัดตั้งรัฐบาลโดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี การเลือกตั้งครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 ซึ่งรัฐบาลจะมีบทบาทสำคัญต่อการทำหน้าที่รับรองสถานะของสื่อมวลชนให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ เช่น การออกกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ การแก้ไขกฎหมายที่ล้าสมัย รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้อย่างเสรีโดยที่รัฐบาลต้องลดอำนาจของตนเองลง นอกจากนี้สิ่งที่กลุ่มสื่อมวลชนและองค์กรภาคประชาชนต้องการจะเห็นก็คือ ตามมาตรา 40 รัฐบาลจะต้องจัดตั้งองค์กรอิสระให้เข้ามาดูแลคลื่นความถี่สาธารณะแทนรัฐ อย่างเช่น ระบบวิทยุและโทรทัศน์ที่จะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ หรือ กสท. ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดสรรคลื่นความถี่ และการกำกับดูแลกิจการของผู้ประกอบการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน โดยมีพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2543 เป็นแบบแผนในการปฏิบัติ จะเห็นว่าบทบาทดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำให้รัฐบาลชุดนี้ถูกคาดหวังจากหลายฝ่ายว่า จะเป็นรัฐบาลในยุคของการปฏิรูปสื่อ ตามบทบัญญัติที่ตราไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ในช่วงแรกของการเข้ามาบริหารประเทศได้ไม่นานนัก ถือเป็นระยะความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐบาลกับสื่อมวลชน (ระยะฮันนีมูน) ประกอบกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยังอยู่ในช่วงของการดำเนินคดีจึงใจเย็นบัญญัติและแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริง หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ "คดีชุกหุ้น" จนเมื่อสามารถพ้นบ่วงคดีได้ในเดือน สิงหาคม 2544 สภาพการณ์การใช้อำนาจควบคุมสื่อจึงมีอย่างชัดเจนในระยะเวลาต่อมา

⁸สุรพงษ์ ไชยชนะเสถียร, "นัยยะแห่งความมีอิสระของสื่อมวลชน," วารสารศาสตร์ (พฤศจิกายน 2541):14.

ในตลอดช่วง 3 ปีของการเข้ามาบริหารประเทศ(กุมภาพันธ์ 2544 – มกราคม 2547) บทบาทและการทำหน้าที่ทางการเมืองของสื่อมวลชนเริ่มมีความผิดปกติ จากการวิพากษ์วิจารณ์ของกลุ่มองค์กรสื่อมวลชน อันได้แก่ สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทยและสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ซึ่งมีการระบุดังถึง สภาพการณ์การแทรกแซงสื่อมวลชนจากอำนาจรัฐในหลายกรณี โดยเริ่มตั้งแต่ การปลดพนักงานฝ่ายข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี 23 คน กรณีคัดค้านการเข้ามาถือหุ้นของบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด ซึ่งเป็นกิจการที่มีความเกี่ยวข้องกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร , การวางแผนจัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์ทำความเข้าใจกับประชาชน หรือ ศขป. ของสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อติดตาม ตรวจสอบ และจับตาดำเนินการของสื่อมวลชนอย่างใกล้ชิด แต่ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มต่างๆในสังคมอย่างมากจนต้องระงับไป, การห้ามจำหน่าย นิตยสารฟาร์อีสต์เทิร์น อีโคโนมิค รีวิว และนิตยสารดิอีโคโนมิสต์ ภายหลังจากที่ ทำรายงานพิเศษ วิพากษ์ 1 ปีการทำงานของรัฐบาลทักษิณ ตลอดจนเพิกถอนวีซ่า นักข่าว นิตยสารฟาร์อีสต์เทิร์น อีโคโนมิค รีวิว และมีคำสั่งให้ถอดรายการวิทยุในเครือเนชั่น ออกจากผังรายการ ของสถานีวิทยุ 90.5 Mhz. กะทันหัน หลังจากได้ วิพากษ์วิจารณ์การที่รัฐบาล สั่งห้ามจำหน่ายนิตยสารฟาร์อีสต์เทิร์น อีโคโนมิค รีวิว และนิตยสารดิอีโคโนมิสต์, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน หรือ ปปง. ทำหนังสือถึงธนาคารพาณิชย์ 17 แห่ง เพื่อตรวจสอบธุรกรรมทางการเงินของบรรณาธิการ และผู้บริหารสื่อหลายแห่ง เช่น เครือเนชั่น หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์และหนังสือพิมพ์แนวหน้า⁹, กรณีเครือข่ายของนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ซึ่งเป็นผู้นำในระดับรัฐบาลเข้าไปถือหุ้นของบริษัทสื่อในเครือเนชั่น กว่า 10% จึงเป็นที่ห่วงเกรงกันว่า จะมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระของหนังสือพิมพ์ดังกล่าว, กรณีการดำเนินการปรับสัดส่วนรายการของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี จากเดิมที่ได้ระบุไว้ในเงื่อนไขของสัมปทานเมื่อแรกตั้งสถานี (พ.ศ. 2538) คือ ข่าวสารและสารประโยชน์ 70% และบันเทิง 30% มาเป็นสัดส่วนใหม่ คือ ข่าวสารสาระ 50% และบันเทิง 50% อันเป็นผลมาจากการประกาศคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2547 ที่ทำให้ไอทีวีมีอำนาจเหนือรัฐ โดยได้รับเงินชดเชยค่าสัมปทาน และปรับลดค่าสัมปทานที่จะต้องจ่ายให้รัฐ¹⁰ รวมไปถึงความไม่คืบหน้าของกระบวนการสรรหา คณะกรรมการที่จะเข้ามาทำงานเป็น กสช. และการออกกฎหมายถูกรับรองตามบทบัญญัติใน

⁹สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย, “รายงานพิเศษ สถานการณ์สื่อในรอบปี 2545 – 2546,” <http://www.thaibja.org/renew_detail.asp?id=9>, 12 มิถุนายน 2546.

¹⁰สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, “สถานการณ์ด้านสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนในรอบปี 2546,” <<http://www.tja.or.th/annual-report.46html>>, พฤษภาคม 2547.

มาตรา 40 ซึ่งจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นทางองค์การสื่อมวลชนจึงพยายามชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลพยายามถ่วงดุลเวลาในการรักษามลประโยชน์ทั้งของฝ่ายรัฐและในธุรกิจส่วนตัวที่มีความเกี่ยวข้องกัน

นอกจากนี้แล้วยังรวมไปถึงการวิพากษ์วิจารณ์การที่รัฐบาลใช้สื่อของรัฐในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาลและกิจกรรมต่างๆอย่างเต็มที่ เช่น การนำเอาปาฐกถา การบรรยายของนายกรัฐมนตรีและการจัดสัมมนาต่างๆโดยใช้สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 และสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 ในการถ่ายทอดเป็นประจำ รวมถึงการมีรายการนายกทักษิณคุยกับประชาชนทุกเช้าวันเสาร์ ทางคลื่น F.M. 92.5 เมกะเฮิรต สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ด้วย ซึ่งเริ่มออกอากาศมาตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2544 เป็นต้นมา โดยรูปแบบมีลักษณะเป็นกันเองซึ่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะนำเอาภารกิจและนโยบายต่างๆมาเล่าให้กับประชาชนทั่วไปได้ฟังกัน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์¹¹ ได้แสดงความเห็นว่าการใช้สื่อที่เข้าถึงประชาชนแบบพูดทางเดียวจากบนลงล่าง ในทางทฤษฎีไม่ต่างอะไรกับการพูดโฆษณาเพื่อบอกและชวนเชื่อในสิ่งที่ผู้พูดตั้งเป้าประสงค์เอาไว้ ทฤษฎีสื่อสารทางเดียวหรือที่เรียกว่า ทฤษฎีเข็มฉีดยานี้เหมาะกับการโน้มน้าวใจหรือการตลาดแบบขายความคิดฝ่ายเดียว สื่อจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญสำหรับระบอบทักษิณในการเสนอนโยบายประชานิยมต่างๆ พร้อมไปกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่รัฐบาล

เหตุผลหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลชุดนี้มีความสามารถในการใช้สื่อและถูกวิจารณ์จากกลุ่มต่างๆในสังคม ว่ามีการรักษามลประโยชน์ให้กับธุรกิจส่วนตัว เนื่องจากรัฐบาล ฯพณฯ ทักษิณ ชินวัตร ถือเป็นรัฐบาลที่มาจากกลุ่มนายทุนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นจากวิถีการผลิตของระบบทุนนิยมเพราะผู้นำในพรรคหลายคนเป็นกลุ่มเจ้าของธุรกิจในยุคอุตสาหกรรมใหม่ ที่ได้รับการสัมปทานอภิสิทธิ์ในการใช้ทรัพยากรที่เป็นของมวลชนจากรัฐในช่วงเวลาก่อนมาเป็นนักการเมือง โดยเฉพาะตัวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่เป็นผู้นำทางด้านธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคมในเครือของกลุ่มชินคอร์ปซึ่งรวมถึง บริษัท ไอทีวี จำกัด(มหาชน) นอกจากนี้กลุ่มทุนที่แวดล้อมอยู่ในไทยรักไทยเองทั้งกลุ่มธุรกิจบันเทิง เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ล้วนเป็นกลุ่มทุนใหญ่ที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการสนับสนุนสื่อมวลชนทั้งสิ้น ถ้าดูจากพื้นฐานทางธุรกิจแล้วจึงไม่น่าแปลกที่รัฐบาลนี้จะมีพื้นฐานความเข้าใจต่อระบบสื่อสารมวลชนเป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าช่วงเวลา 4 ปีของการเข้ามาบริหารประเทศของรัฐบาล ฯพณฯ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้น เป็นช่วงเวลาที่มิดวแปรหลายอย่างที่มีความขัดแย้งกันในช่วง

¹¹ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทองและคณะ, รัฐันทักษิณ (กรุงเทพมหานคร: ขอคิดด้วยคน)

ของการปฏิรูปทั้งทางการเมืองและระบบสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อกระจายเสียง นั่นคือ กระบวนการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงในเส้นทางประชาธิปไตย กับ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ซึ่งการก้าวขึ้นมาของกลุ่มนายทุนที่มีธุรกิจเกี่ยวกับการเมืองที่เกิดขึ้นในรัฐบาลชุดนี้ มันมีปัจจัยสำคัญในทางประวัติศาสตร์มาเกื้อหนุนเกิดขึ้น ปัจจัยนั้นคือ วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 ที่ได้ทำลายกลุ่มทุนธนาคาร ทำลายทุนนิยมนายธนาคาร(Banker Capitalism) ทุนนิยมการเงิน (Financial Capitalism)ลง และทำให้บรรดานักเลือกตั้งอ่อนกำลังทุนลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มทุนที่แวดล้อมพรรคไทยรัก-ไทย ซึ่งยังมีกำลังทุนเข้มแข็งกว่าแล้วก็หลบจากวิกฤตครั้งนี้ไปได้

¹² การก้าวขึ้นมาของกลุ่มธุรกิจที่ผูกพันกับทรัพยากรของชาติจึงมีสาเหตุบังเอิญ ทำให้พื้นฐานทางธุรกิจส่วนตัวที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับอำนาจทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรัฐบาลชุดนี้ กลายเป็นประเด็นสำคัญที่อาจจะส่งผลต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงโดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ ซึ่งทั้งตัว พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เองก็มีความเกี่ยวข้องกับบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ที่มีหุ้นมากที่สุด ในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และนายประชา มาสินนถ์ หนึ่งในผู้นำพรรคไทยรักไทยและรัฐบาล ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ บริษัท บีอีซีวีเล็ด จำกัด(มหาชน) บริษัทในเครือตระกูลมาสินนถ์ที่ถือหุ้นใหญ่ในการบริหารสถานีโทรทัศน์สีช่อง 3 รวมไปถึงบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของสื่อโทรทัศน์ที่ไม่สามารถมีอิสระและเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบรัฐบาล และรายงานข่าวได้อย่างเสรีซึ่งไม่ได้แตกต่างจากในอดีต

Rozumilowicz กล่าวว่าในห้วงระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของกระบวนการปฏิรูปสื่อเจตนาของรัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการจะชี้ให้เห็นถึงโอกาสของความเป็นไปได้ที่จะเห็นผลสำเร็จของการปฏิรูปสื่อ เพราะรัฐบาลจะต้องทำการพิจารณากฎหมายที่เอื้อต่อการปฏิบัติการเพื่อการปฏิรูปสื่อ รวมถึงการแก้ไข ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น¹³ ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นกับสื่อโทรทัศน์ในช่วงที่กำลังจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบใหม่ภายใต้รัฐบาลปัจจุบัน จะเป็นตัวแปรสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงทิศทางของสถานการณ์สื่อโทรทัศน์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

อย่างไรก็ตามในระบบประชาธิปไตย สภาพการณ์ดังกล่าวจึงมีโซ่ปัญหาเฉพาะแค่กลุ่มผู้ครองอำนาจรัฐกับกลุ่มสื่อมวลชน แต่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ร่วมระหว่าง

¹² เกษียร เตชะพีระ, "ที่มาระบอบทักษิณ," มติชน (20 กุมภาพันธ์ 2547) : 6.

¹³ Monroe E. Price, Beata Rozumilowicz and Stefaan G. Verhulst, Media reform : democratizing the media , democratizing the state (London: Routledge,2002), pp. 11 – 20.

อำนาจรัฐ สื่อมวลชนและประชาชนในสังคม ดังจะเห็นได้จากบริบททางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาที่ประชาชนจะออกมาปกป้องอำนาจของตนในช่วงขณะที่สังคมกำลังเผชิญปัญหาบางอย่างร่วมกัน เพื่อกระตุ้นรัฐบาลเหมือนอย่างสื่อมวลชนทำอยู่เสมอ เช่น การออกมาประท้วงของกลุ่มสหประชาคนจน การประท้วงของกลุ่มพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในการคัดค้านการปฏิรูปกิจการรัฐวิสาหกิจ กรณีการประท้วงคัดค้านโครงการวางท่อก๊าซไทย - มาเลเซียของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่จนนำไปสู่การปะทะกันอย่างรุนแรงเพราะรัฐบาลได้ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสลายการชุมนุม การออกมาต่อสู้ของประชาชนไม่ใช่เฉพาะกรณีข้อพิพาทใหญ่ๆ เท่านั้น ประชาชนบางส่วนที่ติดตามข่าวสารบ้านเมืองจะใช้พื้นที่สาธารณะในการแสดงการต่อสู้ทางความคิดกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกัน โดยส่วนใหญ่จะอาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญ เช่น การส่งจดหมายหาบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือร้องทุกข์ การแสดงความคิดเห็นในทางอินเทอร์เน็ตซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเป็นผู้ส่งสารในทางการเมืองมากขึ้นเนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงง่าย สะดวกและรวดเร็วกว่าสื่ออื่นๆ เป็นต้น

การแสดงพลังของประชาชนเมื่อมีโอกาส ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ประชาชนส่วนหนึ่งมีการติดตามความเคลื่อนไหวต่างๆ ของสังคมและพยายามใช้ช่องทางในการสื่อสารเพื่อให้คนส่วนใหญ่ในสังคมได้รับรู้ โดยมีสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการต่อสู้อย่างชัดเจนที่สุด นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในมาตรา 58 ซึ่งถือเป็นแม่บทในการออกพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 ยังได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการได้ เช่น รู้การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ สามารถติดตามการทำงานของผู้แทนราษฎรที่เราเลือกเข้าไปในสภา สิทธิในการเรียกร้องให้ส่วนราชการต่างๆ เปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนเคลือบแคลงสงสัย¹⁴ เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองในการตรวจสอบถึงความไม่โปร่งใสของผู้มีอำนาจรัฐและเพื่อเป็นประโยชน์ของประชาชนเองในการปกป้องสิทธิของตน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้พยายามให้สิทธิต่างๆ แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ในการตรวจสอบและควบคุมกลุ่มคนที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของตนในการปกครองประเทศ รวมถึงยังใช้เป็นกรอบบรรทัดฐานหลักในการให้ประชาชนได้ใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินถึงความไม่ชอบธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

¹⁴วิภา อุดมฉันท, ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม:หลักคิดและบทเรียนจากนานาประเทศ (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ไอคอน พรินติ้ง, 2544), น. 173.

ในขณะที่สังคมไทยกำลังอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงระบบสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ให้เป็นไปตามกระแสภายใต้ระบอบแนวคิดประชาธิปไตย โดยมีบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นฐานหลักของการดำเนินการในปัจจุบันรวมถึงเป็นกรอบบรรทัดฐานให้กับระบบสื่อมวลชน เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้ร่วมกันว่า สื่อมวลชนสามารถดำเนินงานได้โดยไม่มีการผูกขาดจากอำนาจรัฐ และสิทธิของสื่อมวลชนในอันที่จะแสดง “ความหลากหลายแห่งข้อมูลข่าวสาร” โดยผ่านเครื่องมือและกระบวนการสื่อสารมวลชนต่างๆ สิ่งที่เกิดขึ้นย่อมเป็นปัญหาที่ประชาชนเริ่มสงสัยและเกิดการตั้งคำถามต่างๆ ถึงปรากฏการณ์ของความไม่กระจ่างชัดและความเปลี่ยนแปลงที่ผิดปกติเกี่ยวกับสื่อที่เป็นของประชาชน จึงเป็นเรื่องที่น่าจะหาคำตอบว่าระบบสื่อกระจายเสียงโดยเฉพาะโทรทัศน์ที่กำลังพยายามจะเกิดขึ้นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับภาคประชาชนนั้นจะสามารถเป็นไปได้ดังอุดมการณ์ประชาธิปไตยเพื่อประชาชนได้หรือไม่ และประชาชนบางส่วนที่มีการติดตามและจับกระแสกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้มีการประเมินเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างไร กรอบบรรทัดฐานที่เชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่สังคมรับรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนได้เกิดการรับรู้และยอมรับมากขึ้นเพียงใด

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่อง การประเมินสถานการณ์และการทำหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงเป็นการมุ่งศึกษาถึงสถานการณ์และบทบาทหน้าที่ของโทรทัศน์ที่กำลังดำรงอยู่และที่จะเกิดขึ้นในอนาคตว่าจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด รวมถึงศึกษาทัศนะของประชาชนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ และความคิดเห็นที่มีต่อการใช้อำนาจของรัฐบาลในการใช้สื่อของรัฐเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์นโยบายและกิจกรรมต่างๆ ในตลอดช่วงของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อเป็นการพิสูจน์เอกภาพของกรอบบรรทัดฐานที่สังคมใช้เป็นเกณฑ์ต่อการกำหนดสถานะ บทบาท และหน้าที่ของสถาบันสื่อโทรทัศน์ว่าในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการปฏิรูปสื่อจะสามารถสร้างปรากฏการณ์ การเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ รวมถึงสามารถใช้เพื่อประเมิน “ความชอบธรรม” (legitimacy) สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานหรือการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสื่อสารมวลชน, ผู้มีอำนาจรัฐ, และประชาชนภายในบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว

ปัญหานำวิจัย

1. ภายใต้ความสัมพันธ์ของการเมืองและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบสื่อกระจายเสียงในปัจจุบันส่งผลให้ฐานะของสื่อโทรทัศน์ที่ดำรงอยู่เป็นอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ในช่วงรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ 2540 จะทำให้ระบบสื่อมวลชนในอนาคตเป็นอย่างไร และกลุ่มใดที่เป็นผู้ได้ผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
2. ประชาชนแต่ละกลุ่มมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรและใช้อะไรเป็นกรอบบรรทัดฐานในการประเมินบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ในช่วงรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
3. ประชาชนแต่ละกลุ่มมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร ต่อการใช้สื่อโทรทัศน์ของรัฐในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาลและกิจกรรมต่างๆ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อประเมินสถานการณ์และการทำหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ที่ดำรงอยู่ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (ก.พ.2544 – ธ.ค.2547)
2. เพื่อศึกษาการใช้โทรทัศน์ของรัฐบาลในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาลและกิจกรรมต่างๆ(ก.พ.2544 – ธ.ค.2547)
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการทำหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ที่ดำรงอยู่ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (ก.พ.2544 – ธ.ค.2547)

ขอบเขตการวิจัย

1. การประเมินสถานการณ์และการทำหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาของการศึกษารั้งนี้ โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 จนถึง ธันวาคม พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลชุดนี้ได้เข้ามาทำหน้าที่บริหารอย่างเป็นทางการ และจนหมดช่วงวาระการทำงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รวมเป็นเวลาทั้งหมด 3 ปี 11 เดือน เป็นขอบเขตหลัก แต่เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้เนื้อหาในบางส่วนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เท่านั้น

2. ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งประเมินสถานภาพและการทำหน้าที่ทางการเมืองของสื่อโทรทัศน์ที่เป็นสถานีโทรทัศน์ระดับชาติ ได้แก่ สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ,สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ,สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง 7 ,สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ,สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 และสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เป็นหลัก ซึ่งจะเป็นรูปแบบการศึกษาเชิงคุณภาพ ทั้งการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นอกจากนี้ยังรวมถึงการออกแบบสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำมาประกอบผลวิเคราะห์ในเชิงผู้รับสารด้วยเท่านั้น

นิยามศัพท์

สถานภาพโทรทัศน์ หมายถึง ฐานะและบทบาทของสถานีโทรทัศน์ที่ปรากฏในสังคมในช่วงของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (กุมภาพันธ์ 2544 – ธันวาคม 2547) โดยในการศึกษาค้างนี้จะดูจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างสื่อโทรทัศน์ ได้แก่

1. ผู้ประกอบการหรือผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสถานี (Ownership)
2. ที่มาของรายได้ (Finance)
3. นโยบายด้านรายการ (Programming Policy)
4. ความเคลื่อนไหวของสถานีโทรทัศน์ต่อการปฏิรูปสื่อ (Media Reform)

การทำหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ หมายถึง สิ่งที่น่าทึ่งวิชาชีพทางสื่อโทรทัศน์ควรกระทำตามฐานะที่สังคมกำหนดไว้ ตามพื้นฐานของความรับผิดชอบและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนแบบสังคมประชาธิปไตย ซึ่งในการศึกษาค้างนี้จะแบ่งการทำหน้าที่ทางการเมืองของโทรทัศน์ ออกเป็น 5 ประการ ดังนี้ 1. การแจ้งข่าวสาร 2. การให้ความรู้และความเข้าใจทางการเมือง 3. การโน้มน้าวชักจูงสาธารณมติ 4. การเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชน 5. การสอดส่องและตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาล โดยสามารถนำเสนอในรูปแบบรายการต่างๆ อันได้แก่ รายการข่าว รายการวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์ รายการแสดงความคิดเห็น รายการสนทนา เป็นต้น

ข่าวสารทางการเมือง หมายถึง เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ทางการเมืองที่น่าเสนอทางโทรทัศน์ ซึ่งจะครอบคลุมเนื้อหาในลักษณะ 3 ประการ คือ

1. เนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาลที่ดำเนินการในการบริหารประเทศ ซึ่งอาจเกี่ยวกับ กิจกรรมระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ การเกษตร การศึกษา การสื่อสารมวลชนและโทรคมนาคม เป็นต้น

2. เนื้อหาเกี่ยวกับองค์การทางการเมือง ได้แก่ พรรคการเมือง นักการเมือง หน่วยงานระบบราชการ กลุ่มผลประโยชน์ สื่อมวลชน องค์การภาคประชาชนและประชาชน เป็นต้น

3. เนื้อหาเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ได้แก่ นโยบายการบริหารและการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล กระบวนการพิจารณากฎหมาย เป็นต้น

กรอบบรรทัดฐานของสื่อมวลชน หมายถึง แบบแผนที่ยึดถือเป็นกรอบกำหนดวิถีปฏิบัติของนักสื่อสารมวลชนต่อผู้มีอำนาจรัฐในทางการเมือง และสาธารณชนให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับ "คุณลักษณะ" เฉพาะตัวของสื่อมวลชนชนิดนั้น ซึ่งในที่นี้ต้องการศึกษาเฉพาะสื่อโทรทัศน์ ภายใต้บริบททางสังคมที่อยู่ในระยะรอยต่อของการปฏิรูปสื่อตามบทบัญญัติที่มีขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ในงานวิจัยนี้บรรทัดฐานของสื่อโทรทัศน์ พิจารณาจาก

1. สิทธิในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้อย่างหลากหลายจากมุมมองและจุดยืนเชิงความคิดของผู้เผยแพร่ข้อมูลแต่ละรายหรือแต่ละสถานี
2. สิทธิในการใช้เทคโนโลยีทางด้านสื่อโทรทัศน์ได้โดยไม่ผูกขาดจากรัฐ
3. การทำหน้าที่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและจรรยาบรรณของสื่อมวลชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการดำรงอยู่ของระบบสื่อมวลชนในปัจจุบันและแนวโน้มของระบบโครงสร้างสื่อกระจายเสียงที่กำลังจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะวิถีคิดของประชาชนแต่ละกลุ่มที่ใช้ในการประเมินการทำหน้าที่ทางการเมืองของสื่อมวลชนในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
3. ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนแต่ละกลุ่มที่มีต่อการใช้สื่อของรัฐในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
4. ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นการช่วยยืนยันเอกภาพของกรอบบรรทัดฐานของสื่อมวลชนในปัจจุบันที่สังคมใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินการกระทำทางสังคมของบุคคล หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องภายในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสื่อมวลชน , ผู้มีอำนาจรัฐ, และประชาชน